

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

נח היונה והעורב

לפרשת נח (על פי שיעור של הרב ד"ר יונתן גרוסמן)

את הדעת על לשונו של דבר ה' זה. דומה שהמינוח 'ציווי' שבו השתמשנו לעיל ביחס לאותה אמירה א-לוהית הוא מינוח מטעה, ואפשר לקרוא לא כציווי כי אם כהסכמה לפעילותו של נח וכברכה ליציאה מן התיבה: לאחר שבירר בכוחות עצמו את האפשרות לצאת מן התיבה, נח אכן עמד לעשות זאת; ואז התגלה אליו ה', הסכים עמו ובירכו.

1. בראשית ח', טז-יז:

טו וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל-נֹחַ לֵאמֹר טז צֵא מִן-הַתֵּבָה אִתָּהּ וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וְנִשְׁי-בְנֶיךָ אִתָּךְ יז כָּל-הַחַיָּה אֲשֶׁר-אִתְּךָ מִכָּל-בֶּשֶׂר בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הַרְמֵשׁ הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ הוּצֵא (הִיצֵא) אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בָאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל-הָאָרֶץ"
 כלומר, נח עצמו יזם את היציאה מן התיבה, ואת השיבה המחודשת לעולם, וא-לוקים אישר את הדבר. לדעת הרב יונתן גרוסמן, פירוש זה מסתבר בגלל לשון הכתוב בסופו - "ופרו ורבו על הארץ" - שהיא לשון ברכה.

באשר לשאלה השנייה נעיר כי ההנחה העומדת ביסודה - ששילוח העופות מן התיבה מוכרח להיות מעשה פרודוקטיבי ובעל השלכה מעשית מיידית - היא הנחה שאין הכרח לקבלה. ייתכן בהחלט שנח עשה זאת מתוך סקרנות וציפייה לייבוש העולם ומתוך רצון להתכונן לקראת הבאות. אכן, כשתאפשר היציאה מן התיבה הוא ידע זאת גם בלא עזרת העופות, אבל שילוח העופות מאפשר התכוננות מתאימה: האם התייבשות האדמה קרובה? היש לחכות עוד זמן רב? דומה הדבר למי שמחכה בקוצר רוח לאורחים יקרים ללבו, והוא צופה כל העת מן החלון ואף שולח את בנו להמתין בפתח ביתו ולהודיעו כאשר מכוניתם קרבה; הציפייה וההתנהגות הכרוכה בה לא תקרבנה את בוא האורחים, אך אין הוא יכול להימנע מהן.

מדוע נזקק נח לשילוח העורב והיונה

עם תום ארבעים ימי המבול בדק נח את מצב המים על הארץ על ידי שילוח העורב והיונה מן התיבה. אמנם היה לתיבה "צהר" (ו' טז) או "חלון", שדרכו שלח נח את העופות הללו (ח', ו), אך נראה שלא היה די בהתבוננות דרכו להעריך את מידת יבושת הארץ. ייתכן שהדבר קשור במבנה החלון, אבל מסתבר יותר שנח רצה לברר את מצב העולם גם בריחוק ממקום חנייתה של התיבה על הרי אררט: גם אם בסביבתו הקרובה עדיין מכוסה העולם במים - שמא במקומות רחוקים יותר, על הרים הגבוהים מהרי אררט, כבר נראתה היבשה? כך או כך, ברור שהתקשורת של נח עם המציאות שסביבו נעשתה בתיווכם של עופות אלו, ובעזרת מעופן ביקש לעמוד על מצב העולם.

בשיעור השבוע נשתדל לעמוד על מבנה פרשיית שילוח העופות ומשמעותה על פי שיעור של הרב יונתן גרוסמן. ואולם, קודם שנעיין בפסוקים עלינו לתת את הדעת על שתי תמיהות בסיסיות המלוות אותה:

א. בסופו של דבר, גם לאחר שהבין (בעזרת היונה) כי חרבו פני האדמה לא יצא נח מן התיבה על דעת עצמו, כי אם המתין להחלטתו של ה' ולציווי (ח', טו-יז) לעשות כן. ה', אין צורך לומר, אינו זקוק לשליחותה של היונה על מנת לדעת את מצב הארץ - ונמצא שבעצם אין כל ערך מעשי לניסיונותיו האישיים של נח לברר זאת.

ב. גם אם נבין מדוע חשוב היה לנח לברר בעצמו אם יבשה הארץ, עדיין עלינו להתמודד עם בעיה נוספת: הלוא בפועל יוכל נח לצאת מן התיבה רק כשהיבשה תיראה בסביבתו הקרובה - דבר שאותו סביר כי יוכל לראות בעצמו (דרך חלון התיבה) - ומדוע, אם כן, שלח לשם כך את העופות?

על מנת להבין את היחס בין השתדלותו של נח לברר את מצב הארץ לבין דבר ה' אליו לצאת מן התיבה, יש לתת

הארץ, שהרי היכרותו של נח (ושלנו הקוראים עמו) עם מצב הארץ נבנית בהדרגה.)
מי שבולט בחריגותו הוא העורב (שלב 1), שאינו נוטל חלק בהדרגה זו, ולמעשה השילוח הראשון של היונה (שלב 2) מתחיל את תהליך הבירור לאחר שהעורב לא תרם לו מאומה.

3. הנצי"ב מולוז'ין, בפירושו "העמק דבר", מתחבט בשאלה מדוע שלח נח דווקא עורב ויונה וכותב:

יש להתבונן למה שלח שני עופות הללו דווקא עורב ויונה, והלא יש הרבה עופות שפורחים טוב יותר מהם? ויונה הנצי"ב: העורב והיונה שנשלחו מן התיבה לא היו מן הזוגות שנכנסו לתיבה ע"מ להחיות זרע אחר המבול אלא הוכנסו משום שנח היה משרי התקופה ומנהגם היה לגדל עורבים ויונים בביתם, "והיה מנהג העורב הגדל בבית שלא לשלחו מרחקים, משא"כ היונה היא מלומדת לכך לשאת מכתבים למרחוק ולהביא איזה דבר בפיה". ע"פ הסבר זה ניתן להבין מדוע העורב רק יצא "יצוא ושוב" ולא עף למרחוק, בעוד היונה נשלחה לשליחות רחוקה על-מנת להביא הוכחה שקלו המים.

שילוח העורב לעומת שילוח היונה

הכתוב יוצר ניגוד בולט בין העורב ובין היונה כבר מעת שילוחם, וניגוד זה ממשיך בתיאור שיבתם (או אי-שיבתם) אל התיבה.

את שילוח העורב מתארת התורה בסתמיות:

וישלח את הערב

שילוחה הראשון של היונה, לעומת זאת, מתואר כך:

וישלח את היונה מאתו, לראות הקלו המים מעל פני האדמה

שני הבדלים בולטים בהשוואה בין התיאורים של שתי השליחויות.

ראשית, בשילוח היונה נוספת המילה "מאתו" (שאינה מופיעה ביחס לשילוח העורב), היוצרת תחושה של קרבה בין נח ובין היונה.

ההבדל השני, החשוב יותר, הוא שבאופן מפתיע מופיעה המטרה שלשמה נשלחו העופות רק בשילוח השני - בשילוח היונה - והתורה אינה מציינת את מטרת שילוחו של העורב אל מחוץ לתיבה!

כלומר סתימת הכתוב במטרת שילוח העורב מעלה את השאלה: האם נח מבקש לשחרר את העורב באופן סופי מן התיבה, או שמא הוא זקוק לעזרתו?

ובאמת לדעת ה"אור החיים", העורב כלל לא נשלח מהתיבה למטרה מסוימת, אלא גורש ממנה כעונש על ששימש עם זוגתו בתיבה למרות האיסור. משום כך לא הזכיר הכתוב את מטרת השליחות כמו שכתב ביונה - כי לא היתה זו שליחות כלל. מסיבה זו נכתב אצל

אולם, נראה כי בהקשר הכולל של הסיפור יש לשילוח העופות טעם נוסף. כבר עמדו על ההקבלה בין חידוש העולם לאחר המבול ובין בריאתו בפרק א:

לאחר הרוח שהעביר ה' על הארץ (ח', א) ולאחר חידוש החלל בין המים העליונים למים התחתונים (ח', ב) "נראו ראשי ההרים" (ח', ה) ובכך 'נבראה' הארץ מחדש. יציאת שוכני התיבה אל הארץ, כמוה כלידתם המחודשת, כפריצת תינוק מרחם אמו אל המציאות שהתחדשה זה עתה. ממילא היו נציגי העופות הראשונים לצאת מן התיבה - כשם שנבראו ביום החמישי, לפני חיות היבשה.

מבנה פרשיית שילוח העופות

על רקע דברים אלו, נבחן את הפסוקים המתארים את שילוח העופות.

2. בראשית ח', ו-ג:

וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת-חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה. ז. וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעֶרֶב וַיֵּצֵא יְצוּא וְשׁוֹב עַד-יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ. ח. וַיִּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לְרֹאוֹת הַקְּלוֹ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. ט. וְלֹא-מָצְאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף-רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל-הַתֵּבָה כִּי-מַיִם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּקְחֶה וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל-הַתֵּבָה. י. וַיַּחַל עוֹד שְׂבַעַת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּסֹּף שְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה מִן-הַתֵּבָה. יא. וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לָעֵת עָרֵב וְהָנֵה עֲלֶיהָ זֵית טָרֶף בְּפִיהָ וַיַּדַּע נֹחַ כִּי-קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ. יב. וַיַּחַל עוֹד שְׂבַעַת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה וְלֹא-יָסָפָה שׁוֹב-אֵלָיו עוֹד. יג. וַיְהִי בְּאַחַת וָשֶׁשׁ-מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר נֹחַ אֶת-מִכְסֵה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהָנֵה חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה.

הפרשייה נחלקת מתוך עצמה לארבעה חלקים, על פי השלבים השונים שבה:

1. שילוח העורב (מעשה שאינו תורם לנח שום מידע)
  2. שילוח ראשון של היונה (המעלה כי "מים על פני כל הארץ")
  3. שילוח שני של היונה (המברר - באמצעות עלה הזית שבפי היונה - כי "קלו המים מעל הארץ")
  4. שילוח שלישי של היונה (המביא את נח להסיר את מכסה התיבה ולהיווכח כי "חרבו פני האדמה")
- ההדרגתיות בולטת ביותר בפרשייה זו, ושלב אחר שלב מבררת היונה עבור נח את מצב יבושת הארץ. (מבחינה זאת, פרשייה זאת משתלבת במה שהגדיר פרופ' י' זקוביץ כדגם הספרותי 'שלושה וארבעה': לאחר שלושה ניסיונות - מגיעה התפנית בניסיון הרביעי. עם זאת, במקרה דנן תוצאת הניסיון הרביעי אינה מפתיעה, ואדרבה: התורה מכינה את הקורא לקראת יבושת

שלא יניח לה נח לשוב ריקם. על כן עמדה בכניסה לתיבה, ע"י הצוהר, ולא נכנסה מעצמה.

5. מוסיף הנצי"ב גם הנהגה מעשית:

"ובא ללמדך שכך ראוי לנהוג עם שליח כושל שלא הביא דבר תשובה מסיבה שאינו חייב בה שמכל מקום ראוי לחמול עליו."

מבחינת הפשט, נראה שכל תפקידו של פסוק זה אינו אלא לעורר אסוציאציות של חיבה וקרבה: נח 'שולח את ידו' לקחת את היונה; מן הסתם יכולה היא להיכנס בעצמה, אך נח מוציא את ידו לקראתה.

אין צורך להכביר מילים על האסוציאציות שמעורר הביטוי "ויקחה ויבא אתה אליו": לולא מדובר היה בעוף, חשים היינו כולנו כי מתוארים כאן נישואין בין גבר ואישה. קשה שלא להיזכר בפסוקים כמו,

6. בראשית כ"ד, סז:

"ויבאָה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה"

7. בראשית ל"ח, ב:

"וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה"

8. רות ד' יג:

"ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה ויבא אליה"

9. בראשית כ"ט, כג:

"ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה" (פסוק זה ופסוקו הם שני המקראות היחידים שבהם מצויה בדיוק לשון זו!)

ברור שמוגזם יהיה להחיל אסוציאציות של אהבה זוגית על מערכת היחסים של נח ושל היונה, וברור שלא לכך נתכוון הכתוב. מאידך גם אין להתעלם מן האסוציאציה הזו, שהגם שהיא מפתיעה, היא יוצרת תחושה חזקה של חיבה וקרבה בין נח ובין היונה - תחושה שנעדרה לחלוטין בשילוח העורב (והשווה לשון הכתוב על העורב: "ויצא יצא ושוב", ללשון הכתוב על היונה: "ותשב אליו").

חיזוק נוסף לתחושה זו מתקבל ממשחק מילים עדין שיוצרת כאן התורה. שמו של נח נדרש בכתוב פעמיים. עם לידתו אומר אביו למך.

10. (בראשית ה', כט):

"זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידיו"

תפילה הקושרת את שמו של נח בנחמה.

העורב: "עד יבושת המים" - העורב לא חזר יותר לתיבה אלא יצא יצוא ושוב, כעונש על מעשיו, אף במקביל לשליחות היונה ועד ליציאת כולם מהתיבה.

4. לדעת הרב יונתן גרוסמן:

כאשר בשילוח היונה מוסיפה התורה את הטעם - "לראות הקלו המים מעל פני האדמה" - מסתבר שזו הייתה גם מטרת שילוחו של העורב. והסיבה שהתורה מציגה את מטרת השליחות רק ביחס לשילוחה של היונה ומאפשרת את ההתלבטות באשר לתכלית שילוחו של העורב, היא שהבדל זה מצטרף להבדל הקודם ("מאתו"), ושניהם גם יחד מבקשים לשדר תחושה של קרבה בין נח והיונה, קרבה העומדת בניגוד ליחסיו של נח עם העורב. נראה שנח מסתפק האומנם יכול הוא לסמוך על העורב; כה מסופק הוא בדבר, עד שהתורה אינה כותבת את טעם שליחתו. היונה, לעומת זאת, נאמנה על נח, וממילא מצוין רצונו לדעת את מצב פני האדמה דווקא בשילוחה. (כמו כן יש בכך גם מעין 'רמז מטרים' לבאות, שהרי העורב אכן לא תרם דבר לידיעתו של נח אם 'קלו המים מעל הארץ', והדבר התברר רק בשילוח היונה.)

שיבתה הראשונה של היונה

ההבדל בין העורב ליונה הופך לאחד ממוקדי הפרשייה בתיאור שיבתם. העורב אינו שב אל נח - לפחות אין הדבר כתוב במפורש. הביטוי העמום "ויצא יצוא ושוב" (ח', ח) נתון במחלוקת ראשוניים. רש"י מבין שהעורב כלל לא עף לבדוק את מצב העולם - "לא הלך בשליחותו" - אלא "הולך ומקיף סביבות התיבה". רד"ק (ועוד) לעומתו מבין שהעורב אכן עף וחיפש נבלות, אך הוא לא 'בישר' לנח דבר: ייתכן שמצא נבלות וייתכן שלא מצא. כך או כך, ברור לגמרי שיש 'קצר תקשורת' בין נח ובין העורב.

שיבת היונה אל התיבה מתוארת בניגוד חריף לכך:

ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל התיבה... וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו, אל התיבה.
בתיאור קצר זה יש מטען רגשי רב. ראשית, תחושת הקרבה שבין היונה לנח באה לידי ביטוי בתיאור המקום הכפול "ותשב אליו, אל התיבה": לא רק אל התיבה שבה היונה, כי אם גם "אליו" - אל נח, האיש ששלח אותה. גם מעשיו של נח בהגיע היונה מפתיעים ביותר: "וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו". אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, שהרי אין הוא מוסיף מאומה על הכתוב הקודם, שכבר סיפר על שיבת היונה אל התיבה.

הרד"ק, ובעקבותיו הנצי"ב, מסבירים שהיונה לא רצתה להיכנס לתיבה משום שלא הביאה שום דבר בפיה וסברה

התיבה"- ואין ספק ש"מאתו" משדר קרבה גדולה יותר מאשר "מן התיבה".

בשיבת היונה בפעם השנייה הפער בין התיאורים גדול עוד יותר. לעומת כפל הלשון בסיום השליחות הראשונה "ותשב אליו, אל התיבה" - שעל תחושת הקרבה שהוא יוצר (לא רק אל התיבה, אלא גם אליו) עמדנו לעיל - נאמר בסיום השליחות השנייה רק "וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה". אמנם תיאור המקום ("אליו") עדיין משדר קרבה, אך השמטת התיאור הנוסף "אל התיבה" מקטינה אותה. כמו כן, כאן אין הכתוב מתאר כלל את פעולתו של נח בהכנסת היונה לתיבה, והוא מסתפק בתיאור פעולותיה של היונה עצמה.

השילוח השלישי והאחרון של היונה (שלב 4 (מאופייין בריחוק נוסף בין נח והיונה. בתיאור השילוח נאמר רק "וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה" - אין המילה "מאתו", ואפילו לא "מן התיבה". זהו שלב נוסף בעיצוב המרחק ההולך וגדל בין נח ובין יונתו, והוא מסתיים בהפיכתו של המרחק הספרותי למרחק ריאלי-ממשי כאשר היונה אינה שבה ("ולא יספה שוב אליו עוד").

בין עורב ליונה

מה משמעות כל האמור לעיל? מה פשר העימות הנסתר בין העורב והיונה, ומדוע מתארת התורה את הקרבה הגדולה בין נח והיונה ואת ההתרחקות ההדרגתית ביניהם?

בבדיקת ההקשרים שבהם מופיעה היונה בתנ"ך מתברר שהשיבה לקָנָה, לביתה המאורגן ולמשפחתה, היא מתכונותיה הבולטות. כך, למשל, מנבא ישעיהו על שיבת עם ישראל לארצו.

15. ישעיהו ס' ח:

"מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארְבְּתיהם"

תכונה זו מתבטאת כמובן גם בפרשתנו, שהרי בניגוד לעורב, היונה שבה לנח ולתיבה. בתכונה זו קשור כמובן גם המנהג העתיק לשלוח דברי דואר באמצעות יונים דווקא, ועמד על כך רד"ק בפרשתנו.

16. רד"ק על ח', ז:

וּבְרֵאוֹת נֹחַ כִּי לֹא לָמַד מֵהָעוֹרֵב דְּבַר שֶׁלַח אֶת הַיּוֹנָה, כִּי הַיּוֹנָה יֵשׁ בָּהּ כַּח הַדְּמִיוֹן לְהַשִּׁיב שׁוֹלְחָה דְּבַר... גַּם יֵשׁ בָּהּ טֵבַע תְּשׁוּקָה לְשׁוֹב אֶל קְנָהּ. וְכֵן מִנְהַג הַמַּלְכִּים לְגַדְלָה בְּבֵיתָם וּלְשַׁלְּחָהּ בְּמִקְוֵי הָרְחוֹקִים, וְקוֹשְׁרֵינָה כְּתֵב בְּכַנְפֶיהָ וְהִיא שְׁבָה אֶל שׁוֹלְחָה בְּכַתֵּב הַתְּשׁוּבָה שְׁקוֹשְׁרִים אוֹתָהּ בְּכַנְפֶיהָ גַּם כֵּן מִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לְהַסֵּב

התכונות המתלוות להופעת העורב בתנ"ך הפוכות לחלוטין לתכונותיה האופייניות של היונה. העורב נתפס

ערב המבול רומזת התורה למדרש שם נוסף.

11. בראשית ו' ח:

"ונח מצא חן בעיני ה'"

משחק מילים הקושר בין שמו של נח ובין מציאת חנו בעיני ה'.

ברם, מדרש השם הפשוט ביותר של שמו טרם הופיע בכתובים, ולדעת הרב גרוסמן הוא פורץ עם שילוח היונה מהתיבה - שם רמוז מדרש שם שלישי, שהוא כאמור הפשוט ביותר.

12. בראשית ח', ט:

"ולא מצאה היונה מנוח"

זהו מדרש השם הקרוב ביותר למשמעות הבסיסית העולה בתודעתנו לנוכח השם "נח", וקשה להניח כי אך במקרה נוקטת התורה דווקא בלשון זו בתיאור שיבת היונה. מדוע מזכירה התורה ברמז את נח בחיפוש היונה אחר מנוחה, וליתר דיוק: באי-מציאתה את המנוחה?

לדעת הרב גרוסמן, התורה מבקשת להנגיד בין נח, המצוי בתיבה, לבין המנוח שאיננו מחוצה לה: היונה אינה מוצאת תחליף ראוי לינח' שבתבה - אין היא מוצאת מנוחה - ועל כן היא חוזרת אליו, ושבה ומוצאת את המנוחה בידיו. לאור זאת, אין מפתיעה ההאנשה שנוקט הכתוב ביחס ליונה: היונה לא מצאה מנוח "לכף רגלה", ונח משלים את החסר בדמות ידו - "וישלח ידו ויקחה".

(הערה: גם אם יש ליונים 'כף רגל', בתמונה השלמה המתוארת בכתוב יש מן 'האנושיות', והשווה את פסוקנו למה שנאמר בקללות: "ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך")

הרמב"ן בפירושו תורם לאסוציאציות אלו בהוסיפו שלוש מילים,

13. רמב"ן ח', ט:

"לא מצאה היונה מנוח אשר ייטב לה"

הביטוי 'אשר ייטב לה' לקוח מדברי נעמי לרות.

14. רות ג' א:

"בתי הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך"

וכזכור, ההקשר שם הוא חיפוש בעל לרות הבודדה.

השליחות השנייה והשליחות השלישית

תמונת שיבתה הראשונה של היונה אל התיבה מהווה את שיאו של תיאור מערכת היחסים המיוחדת בין נח ובינה. בשלב הבא (שלב 3 - השילוח השני של היונה) חלה נסיגה בהדגשת הקרבה שבין נח ליונה, ונראה שכעת מבקש הכתוב ליצור מרחק מה בין שני גיבורי הסיפור. בעוד שבשילוחה הראשון של היונה נאמר "וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאֶתֹו", נאמר בשילוח השני רק "וַיִּסֹּף שְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מִן

ככלל ניתן לומר כי עם היונה יש לאדם מעין תקשורת אנושית, בעוד שהעורב מצוי דווקא במקומות שאין בהם בני אדם, וקולו נשמע מאיים ומוזר. היונה נתפסת בתנ"ך כחברתו הטובה ביותר של האדם - עד כדי כך שאחד מכינויי הרעיה בשיר השירים הוא "יונת".

פרשת שילוח העורב והיונה מן התיבה משתלבת בהקשרים הנ"ל. מיד לאחר היציאה מן התיבה מקריב נח קרבנות, ובעקבותיהם מבטיח ה' כי לא יוסיף עוד להביא מבול על הארץ. והנה, הכתוב מדגיש כי נח הקריב "מכל הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור" (ח', כ), כלומר: נח הקריב לה' יונים, אך דחה את העורב מהיות חלק מעמידתו מול ה'. הקשר בין היונה והאדם הופך אותה לרלוונטית גם בעמידת האדם מול קונו, ומאידך דחה העורב ממעמד זה בגלל הנתק בינו ובין האדם.

היונה והאדם

יחסי הקרבה בין נח ליונה, שהתורה מדגישה אותם כל כך, קשורים בהיבט נוסף. אמרנו בראשית דברינו שהיציאה מן התיבה כמוה כלידה מחדשת. כבר פילון האלכסנדרוני כתב שהתיבה היא למעשה מעין 'אם' או רחם גדול שממנו 'נבראו' בשנית יצורי העולם. מהיבט זה של הדברים, ייתכן שיש לפנינו רמז עדין של התורה לקשיי הניתוק ההכרחי שאותם זוכה להכיר כל הורה ביחס לילדו ההולך וגדל ומתפתח לאישיות עצמאית. הריחוק ההדרגתי בין היונה לתיבה (ולנח) הוא הניתוק ההדרגתי החל אצל כל אדם בעת שבונה הוא לו עולם פנימי משל עצמו ועומד אט אט על רגליו כאישיות אוטונומית. בתחילה אין היונה מוצאת "מנוח לכף רגלה" במציאות שמחוץ לתיבה והיא שבה אל חיק התיבה, ששם אוהזת בה ידו של נח; בהמשך באה היונה במגע ממשי עם המציאות שמעבר לתיבה ("עלה זית"); עד שלבסוף היא מתנתקת מן הרחם שהגן עליה במשך ארבעים ימי המבול, נבראת מחדש, ופורצת אל המציאות כשהיא מלווה בברכת ה': "ופרו ורבו על הארץ".

כמי שאינו גר במקום יישוב, כעוף מדבר המצוי במקומות חרבים ונטושים - ואף כאן נביא ראה מישעיהו, הפעם מתיאור החורבן הטוטלי העתיד לבוא "על כל הגוים".

17. ישעיה ל"ד יא:

"וירשוה קאת וקפד / וינשוף וערב ישכנו בה"

ומעניין לציין כי בהמשך הנבואה (שם, יד) נאמר

"אך שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח"

גם הבאת הלחם והבשר לאליהו על ידי עורבים דווקא (מל"א י"ז, ו) אינה נובעת מהיותם בעלי חסד כי אם מכך שאליהו נצטווה לשבת במקום מבודד, הרחק ממקום יישוב (ראה שם: "לך מזה ופנית לך קדמה, ונסתרת בנחל כרית" [שם, ג]), ולפיכך מונו דווקא העורבים - המצויים במדבריות שרגל אדם אינה דורכת בהם - להביא לו אוכל.

חז"ל (בראשית רבה לג ה) ובעקבותיהם רש"י, קושרים בין שילוח העורב על ידי נח ובין הבאת האוכל לאליהו.

18. רש"י על ח', ז:

"עד יבושת המים... אבל מדרש אגדה: מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים בימי אליהו, שנאמר: והעורבים מביאין לו לחם ובשר"

ומעיר הרב גרוסמן, שקישור זה מעניין ביותר בגלל ההקשרים המנוגדים: אצל נח - מבול; אצל אליהו - בצורת.

אופיים השונה של שני העופות הללו מתבטא גם בקולם. כמה פעמים מתייחס התנ"ך להמיית היונים השקטה והעדינה. כך למשל אנו מוצאים בתפילת חזקיהו בחוליו, המתארת הדרגתיות יורדת בעצמת קולו.

19. ישעיה ל"ח יג-יד:

"שויתי עד בקר כארי... כסוס עגור כן אצפצף, אהגה כיונה"

את המילים "סוס עגור" היו שהסבירו כמכוונות למיני עופות מצפצפים.

בניגוד להמיה זו ניצב כמובן קולו הצווחני של העורב.

20. תהילים קמ"ז ח:

"נותן לבהמה לחמה / לבני ערב אשר יקראו"

המדרשים בפירושים לפסוק הנ"ל מייחסים לעורב גם אכזריות והתמקדות בהנאות פרטיות.

21. יל"ש בר' ח רמז נח:

וישלח את העורב - הלך ומצא נבלת אדם מושלכת בראשי ההרים וישב לו על מאכלו ולא השיב שליחותו ושלח את היונה והשיבה שליחותו. מכאן אמרו: השולח דברים ביד טמא כשולח ביד כסיל והשולח דברים ביד טהור כציר נאמן לשולחו